

Fine Arts
ISSN: 1308 7290 (NWSAFA)
ID: 2018.13.4.D0221

Status : Original Study
Received: August 2018
Accepted: October 2018

Göknil Bişak Özdemir

İstanbul Okan University, goknil.ozdemir@okan.edu.tr, İstanbul-Turkey

DOI	http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2018.13.4.D0221
ORCID ID	0000-0002-7154-0691
CORRESPONDING AUTHOR	Göknil Bişak Özdemir

TÜRK MAKAM MÜZİĞİNDE TANBUR ÇALGISININ YERİ VE ÖNEMİ

ÖZ

Tanbur, Türk makam müziğinde kullanılan telli ve mızraplı bir çalgıdır. Tarihi süreç içinde farklı biçimlerde ve boyutlarda kullanılmış olan tanburun, on yedinci yüzyıl sonlarında Osmanlı Dönemi'nde gelişimi hızlanmış, on sekizinci yüzyılda yeni şekli ve icrasıyla oldukça itibar kazanmıştır. Bir Türk çalgısı olarak en parlak dönemini İstanbul'da yaşayan tanbur, Türk kültürünü yansıması bakımından da önem arz etmektedir. Türk makam müziği perdelerini sap üzerinde görünür hale getirmesinden dolayı da önemli bir çalgı olarak kabul edilmiştir. On sekizinci yüzyılda Tanburi İzak, klasik bir tanbur üslubu oluşturmuş, bu üslubu devam ettiren kıymetli tanburiler yetişmiştir. Bu icracılar aynı zamanda bestekar yönleriyle Türk makam müziğine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Tanbur çalgısı ve icrası, on dokuzuncu yüzyılda sanatında bir ekol haline gelen, Tanburi Cemil Bey tarafından ileri seviyelere taşınarak, Türk Makam Müziğinde yeni bir dönemin başlangıcına vesile olmuştur. Bu çalışmada, tanburun etimolojisi, tarihi, icrası, önemli icracıları incelenerek, Türk makam müziğinin tarih sürecinde ve bugün geldiği noktada, tanburun bu müziğe katkıları vurgulanacaktır.

Anahtar kelimeler: Türk Makam Müziği, Tanbur,
Geleneksel Türk Müziği, Tanburi İzak, Çalgı

THE PLACE AND IMPORTANCE OF TANBUR INSTRUMENT IN TURKISH MAKAM MUSIC

ABSTRACT

Tanbur is a stringed and plucked instrument used in Turkish makam music. The development of tanbur, which was used in different forms and sizes within the historical process, accelerated during the Ottoman period at the end of the seventeenth century, and it gained quite a reputation for its new shape and performance in the eighteenth century. Tanbur, which had its most brilliant period in Istanbul as a Turkish instrument, is also important in terms of reflecting Turkish culture. It has been accepted as the important instrument because it has made the frets of Turkish Makam Music visible on the neck. In the century XVIII, Tanburi Izak created a classic tanbur style and educated esteemed tanburi continuing this style. These performers have also made important contributions to the Turkish makam music with their compositions. Tanbur instrument and performance were moved into advanced levels by Tanburi Cemil Bey, who became an ecole in his art in the nineteenth century and led to the beginning of a new period in Turkish Makam Music. In this study, the etymology, history, performance and important performers of tanbur will be examined, and the contributions of tanbur to this music will be emphasized at the point where Turkish Makam Music arrived in history and today.

Keywords: Turkish Makam Music, Tanbur,
Traditional Turkish Music, Tanburi Izak, Instrument

How to Cite:

Bişak Özdemir, G., (2018). Türk Makam Müziğinde Tanbur Çalgısının Yeri ve Önemi, *Fine Arts (NWSAFA)*, 13(4):133-140, DOI: 10.12739/NWSA.2018.13.4.D0221.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Türk makam müziği, tarihi süreçte hatta günümüzde, "Türk Musikisi", "Türk Sanat Müziği", "Klasik Türk Müziği", "Geleneksel Türk Müziği" gibi isimlerle de anılmaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi, Türk Makam Müziği, makamlar üzerine kurulmuş bir müzik türüdür. Geçmişte ses ve makamların sistemleştirilmesinde, günümüzde makamların tarifinde, tanbur çalgısının önemli katkısı bulunmaktadır. Tanbur, Türk makam müziğinde kullanılan telli ve mızraplı bir çalgıdır. İlkel şekli M.Ö iki bin yıllarına kadar uzanan tanbur çalgısının, bugünkü biçimi ve icra şekli on yedinci yüzyılın sonlarında oluşmuştur. Osmanlı Dönemi, sanatın çeşitli dallarında olduğu gibi müzikte de en önemli eserlerin üretildiği dönemdir. On sekizinci yüzyılda Türk Makam Müziği gelişmeye devam ederken, tanbur çalgısı da din ve din dışı musikide kullanılan en önemli çalgı olmuştur. Bu dönem, aralarında padişahların da yer aldığı önemli müzisyenlerin, bestekarların, tanburi bestekarların yetiştiği ve pek çok yeni makamın icat edildiği dönemdir. Tanbur, geçmişi binlerce yıl öncesine kadar uzanan bir Türk çalgısıdır. İstanbul gibi önemli bir şehirde gelişmiş ve en parlak dönemini yaşamıştır. Türk Makam Müziğini temsil ederken, aynı zamanda Türk kültürünü de temsil etmektedir. Bu çalışmada, tanbur çalgısının etimolojisi, tarihi, icrası ve icracıları incelenerek, Türk makam müziğine katkıları, yeri ve önemi vurgulanacaktır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Türk Makam Müziğini, Türk kültürünü temsil eden önemli unsurlardan olmasına rağmen Tanbur çalgısı ile ilgili yapılan araştırmaların yetersizliği dikkat çekmektedir. Bu makalede, Tanbur çalgısının tarihi, etimolojisi, icrası, icracıları incelenerek, Türk Makam Müziğindeki yeri ve önemi tespit edilmeye çalışılmış, bundan sonraki çalışmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

3. TANBURUN ETİMOLOJİSİ (ETHOLOGOLOGY OF TANBUR)

Tanbur icracıları, Türk Makam Müziği icra edilen kurumlar ve konservatuvarlarda "tanbur" olarak yazılan, sözlüklerde "tambur" olarak yer alan bu çalgının, kelime kökeni hakkında çeşitli yazarların farklı görüşlerine rastlamak mümkündür. Hüseyin Saadettin Arel, *Musiki Mecmuasındaki yazısında*, Francis W. Galpin'in tanbur isminin kökenini şöyle açıkladığını ifade etmiştir:

Nihayet Sümer musikisi incelemeleriyle tanınmış Francis W. Galpin adlı İngiliz yazar 1938'lerde tanbur isminin kökenini açıkladı: Bu yazara göre Sümer Türkleri tanbura "pantur" derlerdi. "Pan" Sümerce'de "yay", "tur" ise "çocuk, küçük" demektir (torun sözcüğü bugün de kullanılmaktadır). Bu durumda "pantur: küçük yay" anlamına gelmektedir (Sarı, 2012:56).

Çalgıya yüzyılımızda Kuzey Afrika'da eski Mısır'ca kelimenin "n-b-r" sessizlerini taşıyan "gunibri" adıyla rastlamak mümkündür (Farmer, 1941-66:699).

Araplar, tanbur kelimesinin "kuzu kuyruğu" anlamına gelen "dunbara"dan geldiğini belirtmektedirler. Bu kelime de "n-b-r" harfleriyle oluşmuştur. Bu bileşimde; "nabara" bir Arapça fiil kökü olup, "sesi yükseltmek" anlamına gelmektedir (Sarı, 2012:56). Çeşitli toplumların bu sazi kendi esas ismine en yakın şekilde adlandırdıkları görülmektedir. Mesela: Eski Yunancada üç telli tanburun adı (Pandura) dır. Sümer Türkleri ile yakın ilişkileri olup, Sümerceden birçok kelimeyi kendi dillerine aktarmış olan Gürcüler, tanbura hala (Panturi) demektedirler. Ermenicede ise tanburun adı (Pantir) dir (Aksüt, 1994:12).

Eski Fransız dilbilimci Castell "Dictionnaire Heptglottel" adlı eserinde Arapça "Tanaba" köküne göre, "tanburün, tonburün ve tınbarün"

ile "tanabir"i kullanmıştır. Sözcük eski kaynaklarda bugün söylenilen gibi değil de "tonbur, tunbur" şeklinde geçer (Sarı, 2012:56).

Farabi, X. Yüzyılda "Kitab-ül-Musiki ül-Kebir adlı eserinde iki tip tanburdan bahsetmiştir. Bu eserde de "tunbur" olarak geçen çalgıların isimleri, "Tunbur al Bağdadi" ve "Tunbur al Hurasani"dir.

Evliya Çelebi (17.yy) çalgı adını "tı" harfinden sonra "elif" koyarak kesin bir şekilde belirtmiştir. Ortaçağ'da İstanbul'da hala "tunbur" diyenlerin olduğu da çağdaşı Meninski'de (işiterek yazmış olmalı ki) görülmektedir (Gazimihal, 1975:38).

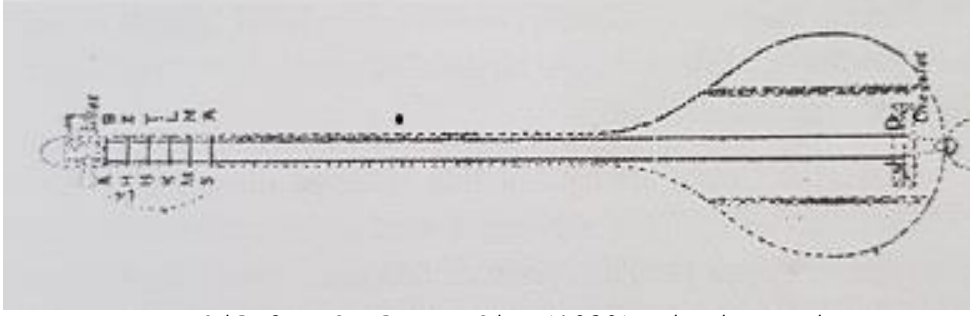
4. TANBURUN TARİHİ (HISTORY OF TANBUR)

Tanbur çalgısının tarihi hakkında çeşitli araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmalar tanburun yaklaşık dört bin yıllık bir geçmişi olduğunu göstermektedir. Bugüne kadar yapılan araştırmalar içinde bize en eski bilgiyi veren, The Music of the Sumerian adlı eseriyle, İngiliz bilgini Francis W. Galpin olmuştur. Türk Makam Müziğinin önemli bilim adamlarından Hüseyin Saadettin Arel bu bilgiyi, Musiki Mecmuasında yazdığı makalesinde şöyle ifade etmiştir: Adı geçen İngilizce kitabın 50. Sayfası karşısında Milat'dan takriben 1600 yıl öncesinden kalmış bir sınır taşının fotoğrafı var. Bu taşın üzerinde tanbur çalan iki adamın kabartma resimleri görülüyor (Aksüt, 1994:11). Bugün Kırgızlar ve Kalmuklar'da kullanılan, önceleri tek, daha sonra iki telli olan bu çalgı, zaman içinde değişikliğe uğrayarak, çeşitli türleri ortaya çıkmıştır. Bunlar gerek sapın kısaltılması gerek tını kutusunun büyütülüp küçültülmesi, gerekse tellerin değiştirilmesiyle oluşturulmuşlardır (Sarı, 2012:57). Bahse konu çalgılar, çeşitli kaynaklarda tanbur çalgısının ilkel şekli olarak kabul edilmektedir. Ud, kopuz, çöğür ve gitar gibi çalgıların ise ilkel tanburdan esinlenerek yapılmış çalgılar olduğu belirtilmektedir. Mısır, Eti, Mezopotamya medeniyetlerinin kabartma resimlerinde ve minyatürlerinde tanbur çalgısına rastlanmaktadır.

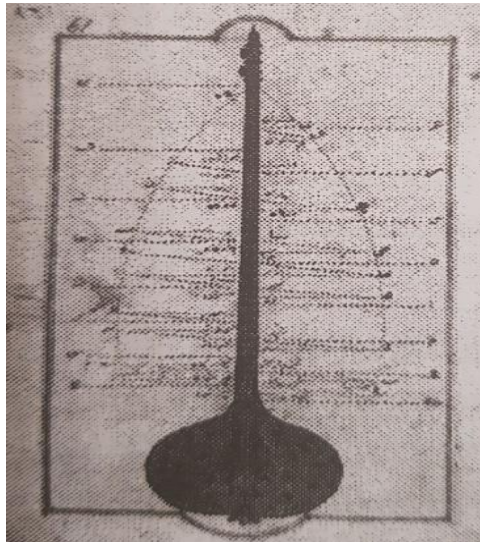
Şekil 1. Hitit telli çalgı kabartma ve minyatür (1582)
(Figure 1. Hittite stringed instrument relief and miniature,
(Sarı, 2012:57))

Tarihte tanbur ile ilgili ilk detaylı açıklamayı onuncu yüzyılda "Kitab-ül-Musiki" adlı eserinde Farabi yapmıştır. Eserinde, kısa ve uzun saplı olmak üzere "Horasan tanburu" ve "Bağdat tanburu" bahsi geçmektedir. Farabi'nin bu önemli eserinin Fransızca bir tercümesini yazan Rodolph d'Erlanger, bu kitaba dayanarak bir tanbur resmi çizmiştir.

Şekil 2. D'Erlanger'in (1930) çizgi resmi
(Figure 2. D'Erlanger's (1930) linear drawing (Sarı, 2012:59))

Tanburi Sadun Aksüt ile yapılan görüşmede, tanburun sekizinci ve on üçüncü yüzyıllar arasında Abbasiler tarafından çalındığına dikkat çekmiştir: Elimizde bulunan bazı belgelerden Abbasiler devrinde tanbur çalındığını öğreniyoruz. Ancak Bağdat Abbasileri mi, yoksa Mısır Abbasileri zamanında mı, bunu bilemiyoruz. Tanbur çalanın kadın olması oldukça dikkat çekicidir. Bu şahsiyet, Ubeyde'tül Tanburiye olarak geçer. Tarihçi Prof. Faruk Sümer'in ifadesine göre, Ubeyde'nin Bağdat Abbasilerinden olması kuvvetle muhtemeldir (Aksüt, 2004). Tanbur çalgısı, Osmanlı döneminde, XVII. yüzyıl sonlarında gittikçe ilgi görmeye başlayarak XVIII. yüzyılda en çok itibar gören çalgı haline gelmiştir. Dimitri Kantemiroğlu, "Osmanlı kaynaklarında Kantemiroğlu diye tanınan sanatkar, 1700 yılı civarında Türk müzikisi tarihinde daha çok Kantemiroğlu Edvârı (Mecmuası) diye anılan "Kitâbü İlmi'l-mûsikî alâ vechi'l-hurûfât" adıyla Türkçe bir eser yazdı. İki bölümden oluşan kitap, nazarî bilgiler yanında alfabetik olarak sıralanmış 350'yi aşkın enstrümantal beste (peşrev ve semâi) notasını da içine almaktadır. Eser, müzikinin amelî tarafı ile daha tartışmalı bir yönü olan nazarî esaslarını, Türk müzikisinin standart çalgısı kabul edilen tanburun perdelerinden yararlanarak özetlemiştir. Kitâbü İlmi'l-mûsikî, Türk müzikisinin teorik temellerine yeni nazarî esaslar ilâve etmesi bakımından bir dönüm noktası teşkil eder" (Maxim, 2002: 322).

Şekil 3. Kantemiroğlu'nda Tanbur (XVII. yy)
(Figure 3. The Tanbur in the Edvar of Kantemiroglu's (Sarı, 2012:62))

Daha önceki yüzyıllarda kullanılan ve "ebced notası" olarak bilinen sistemi Kantemiroğlu tanbur perdeleri için kullanmış, dizinin en alt perdesi ve ana sesi olan yegâhtan tiz hüseyniye kadar sahayı

(iki sekizli) otuz üç harf ile göstermiştir" (Özcan-Çetinkaya, 2006:260).

Rauf Yektâ Bey, bestekar ve tanburi Mehmed Celâleddin Dede ile tanburular üzerinde çalışarak bir 8'lide 24 aralık ve 25 perdenin Türk mûsikisi tarihinde kullanılmış ve halen kullanılmakta olduğunu tesbit etmiştir. Rauf Yektâ Bey, Türk mûsikisinde gizli kalmış birçok nazari meselenin Mehmet Celâleddin Dede'nin gayretiyle keşfedildiğini söyler (Özcan, 2003:447).

Bugün kullanılan Türk makam müziği ses sisteminin ilk teorik açıklamasını yapan Rauf Yektâ Bey, Türk musikisi icrasının tanburun çalınış üslûbuna dayandığını ifade etmiştir. Ruşen Ferit Kam ise Türk musikisi icra üslûbunun hânende icrasına dayandığını, tanburun da imkanları ölçüsünde hanende üslûbunu taklit ettiğini söylemiştir. Nitekim Türk musikisi perdelerini ud sapı veya ney üzerinde değil tanburun sapı üzerinde gösteren Kantemiroğlu, tanburun hanende hançeresindeki bütün sesleri mükemmel şekilde taklit edebilen tek saz niteliği taşıdığını belirtmiştir (Özcan, 2003:469).

5. TANBURUN İCRASI VE İCRACILARI (ENFORCEMENT AND EXECUTION OF TANBUR)

Tanbur, mırapla çalınan telli bir çalgıdır. İnsanın ruhuna işleyen kendine has tınısı ile dikkat çeken bu çalgıdan temiz ses çıkarmak zordur. Perdeli bir çalgı olması, icracıya bir yandan kolaylık sağlarken, bir yandan da ayrı bir dikkat ve özen gerektirmektedir. Şöyle ki; perde başlarının tam dibine değil de, biraz gerisine ya da üstüne basıldığında cızırtılı bir ses çıkmaktadır. Perdelerin kullanımı, özellikle hızlı eserlerde daha da önem arz etmektedir. Doğru perde basmak kadar, doğru parmak pozisyonu kullanmak da önemlidir. Ancak tanbur icrası ve tavrı, tam anlamıyla, mızrap tutuşu ve vuruşlarıyla ortaya çıkmaktadır. Tanbur ve mızrapın tutuş şekli, çelik tellere sert bir mızrapla dik olarak vurulması, yeni öğrenenlerde ilk anda çalgının icrasının çok zor olduğu izlenimini vermektedir. Tanbur mızrabı, diğer telli çalgılarda olduğu gibi tellere yatay olarak değil, dik olarak vurulmaktadır. Bu durum, mızrapa hakim bir şekilde bileğin iyi işlemesini zorunlu kılmakta; sabırla bileği çalıştıran alıştırmalar ve eserler çalışmayı gerektirmektedir. Her mızraplı çalgıda olduğu gibi tanburda da sağ ve sol elin bütünlüğü çok önemlidir.

On yedinci yüzyıl sonlarında Osmanlı Dönemi'nde gelişimi hızlanan tanbur çalgısı, on sekizinci yüzyılda, Türk Makam Müziğinde yeni şekli ve icrasıyla oldukça itibar kazanmıştır. On sekizinci yüzyıldan itibaren, Osmanlı Döneminde, aralarında III.Selim (1761-1808) ve II. Mahmut (1784-1839) gibi tanbur çalan padişahların da yer aldığı pek çok tanburi yetişmiştir. Bursa, Edirne gibi kentlerde de icra edildiği bilinen tanbur çalgısının en parlak dönemi İstanbul'da yaşanmıştır. Bir Türk çalgısı, bir İstanbul çalgısı olması sebebiyle, Türk kültürü açısından büyük önem arz etmektedir.

Geçmişten günümüze tanbur icracılarını ve üsluplarını incelediğimizde, mızrap tutuşunun, parmak ve mızrap kullanımlarının icracının tavrını büyük ölçüde etkilediğini, hatta farklı üslupların bu şekilde oluştuğunu görmekteyiz.

Bugün kullandığımız tanburun belli başlı iki üslubundan birisi Tanburi İzak'a, diğeri ise klasik üslup denilen bu üslubu kendisine has tavrıyla yıkarak yeni bir tanbur üslubu ortaya koyan Tanburi Cemil Bey'e aittir.

Tanburi İzak (1745-1814), Sultan III. Selim'in tanbur hocasıdır. On sekizinci yüzyılda yaşamış ve eserleri günümüze ulaşmış en eski tanburidir. "Tanbur çalmasını kimlerden öğrendiğini bilmiyoruz. İleri sürülen tahminlere göre Tanburi Anjel ve Musi'den ders almıştır. O

zamanki sanat anlayışı çerçevesinde üstün bir icra tarzı elde ederek başarılı bir sanatkâr olduğu anlaşılıyor. Tanbur çalış tavrı, nağmeleri mümkün olduğu kadar az mızrap vuruşu ile icra etmek, yapısı derin ve geniş bir tekne ile uzun bir saptan ibaret olan bu sazın çelik ve piriñç tellerinden çıkan akis ve taninini mızrap vuruşları arasında kaybetmemek esasına dayanırmış. Rivayete nazaran tanbur tavrını bu saza en yakışan bir tarzda tatbik eden İzak'dır" (Özalp 1986:215).

Meşk aldığı üstadın veya onun hocasının meşhur üstatlardan olmasının meşk alan kimsenin musikişinaslar arasındaki itibarında etkin rolü vardır. Nitekim Mehmed Suphi Ezgi'nin tanbur hocası Kozyatağı'ndaki Rifai Tekkesi şeyhi Halim Efendi, onun hocası da Kuyumcu Oskiyam olup Oskiyam'ın hocasının III. Selim'e tanbur öğreten Tanburi İzak olduğu göz önüne alınırsa Suphi Ezgi'nin İzak'a kadar uzanan klasik tanbur tavrının bir temsilcisi sıfatıyla önemi daha iyi anlaşılır (Özcan, 2003:375).

Onsekizinci yüzyıl, tanbur çalgısının en revaçta olduğu yüzyıldır. Bu yüzyılda, Tanburi Mustafa Çavuş, Dilhayat Kalfa (Hanım), Zeki Mehmed Ağa, Tanburi Ali Çavuş, Tanburi Osman Ağa başta olmak üzere pek çok tanburi bestekar yetişmiş, Türk Makam Müziğine önemli eserler vermişlerdir.

On dokuzuncu yüzyılda yetişen önemli tanburiler arasında Tanburi Arif Mehmed Ağa (Keçi), Hızır Ağa, İsmet Ağa, Kuyumcu Oskiyam, Tanburi Ali Efendi, Tanburi Büyük Osman Bey, Tanburi Küçük Osman Bey ve Türk makam müziğine yeni bir tanbur üslubu kazandıran Tanburi Cemil Bey'i sayabiliriz.

Tanburi Cemil Bey (1873-1916), bir mızrap vuruşuyla birden fazla ses çıkarmaya dayanan klasik üslubun dışında, bambaşka bir üslupla tanbur çalarak, yeni bir üslubun öncüsü olmuştur. İlk zamanlar, dinleyenlerden, "bu tanbur tavrı değil" gibi itirazlar gelse de Cemil bey'in sanatına ve maharetine karşı durmak mümkün olmamıştır.

Rauf Yekta Bey, Tanburi Cemil Bey'in ölümünün ardından Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde yayınlanan makalesinde, onun "tanbur tavrı"nı ele alırken kullandığı bir ifadeye dipnotu düşerek şöylece dile getirir: "Cemil Bey'in tab'ında merkez olan istidad-ı harikulade-i musiki o derece seri bir surette inkişaf etmiş idi ki, henüz on beş yaşında iken, yani tanbura başladığı tarihten itibaren hemen iki senelik bir müddet-i cüz'iyeye zarfında tanbur gibi çetin bir saz üzerinde bir reh-i narefte açarak büyük bir inkılap vücuda getirmiş ve pir ü berna bütün esatize-i sanaate maharet-i dahiyanesini teslim ettirmiştir. Cemil Bey'in tarz-ı nevin terennümüne karşı edilen yegâne itiraz şu cümleden ibaret kalıyor idi: "Tanbur tavrı değil!" Evet "tanbur tavrı" tabirinden maksat o zamana kadar az çok farklarla tanburilerimizin kabul ve istimal ettikleri "klasik" "tavr-ı terennüm" ise şüphesiz Cemil Bey'in tavrı, tanbur tavrı değil idi. Çünkü öyle olsa idi Cemil Bey'in diğer tanburilerden büyük bir farkı olmaması lazım gelir idi. Cemil Bey ise tanburide bütün manasıyla bir mübdi, bir müceddid idi. Bunu da mahza mevhibe-i ilâhiye olan zevk-i selim-i musikisi ile istihsale muvaffak olmuş idi" (Ayangil, 2017:22).

Cemil Bey, bestekar yönüyle de musikimize, özellikle saz musikimize çok önemli eserler bırakmıştır. Ayrıca tanburu yay ile çalmış, zaman içinde bu icrayı benimseyen tanburiler yetişmiştir.

Tanburi Cemil Bey'in oğlu Mesut Cemil Bey (1902-1963) ise, babasından farklı bir tavrıyla tanbur çalmıştır. Tanbur çalmayı, babasının öğrencisi Kadı Fuat Bey ve klasik üslubun son temsilcisi Suphi Ezgi'den öğrenmiş, tanburu değişik bir teknikle çalmıştır.

İzzettin Ökte de (1910-1991), klasik üsluba bağlı icrasıyla, kendisine has tavrıyla, temiz ve duygulu bir üslup ile yirminci yüzyılın kıymetli tanburileri arasındadır. Tanburi Cemil Bey'in

öğrencisi Tanburi Hatif Bey'den ders almış, kendi müzikalitesi ve maharetiyle insanda hayranlık uyandırıcı, özel bir tavır ortaya koymuştur. Bir mızrap vuruşu ardından uzayan ses içinde oluşturduğu nağmelerle klasik üslubun devamı olarak kabul edilmiştir. Ancak makamları işleyişi, çarpma ve süsleme tekniklerini kullanışı, kendisine özgü tekniği ile de ayrı bir yerde tutulmuştur. Yaylı tanburda da önemli icracılardandır.

Yirminci yüzyılın usta tanburilerinden biri de Necdet Yaşar'dır (1930-2017). Tanburi Cemil'in ekolünden gelerek, tanbur çalgısını ve icrasını kendi yorumuyla başka bir noktaya getirmiştir. Tanburdan kuvvetli ve net ses çıkararak, çok mızrap vuruşu ve tekniği en iyi şekilde harmanlamış, makam bilgisi ve tanburdaki hakimiyetiyle özel bir tavır oluşturmuştur.

Ercümend Batanay'ın (1927-2004) tanbur icrası da bu çalgıyı önemli bir noktaya taşımıştır. Tanburdan güzel ses çıkarmasının yanı sıra, farklı teknikler denemiş, gitarda kullanılan bazı akorları tanbura uyarlayarak icraya farklı bir bakış açısı getirmiştir. İstanbul gazino hayatıyla birlikte mızraplı tanburu bırakıp, yaylı tanbur icra etmeye başlamıştır. Bu çalgının kapasitesini zorlayan, tekniğine ve tavrına ulaşılmaya çalışılan önemli bir icracı olarak kabul edilmektedir.

Yirminci yüzyıl önemli tanburileri arasında yer alan Sadun Aksüt, İstanbul'da konservatuvarın kurulmasıyla, İzzettin Ökte tavrını öğrencilerine aktarmıştır.

Abdi Coşkun, Necip Gülses gibi tanburiler de genç tanburiler yetiştirmişler, Türk makam müziğine hizmet etmişlerdir.

Dünden bugüne ülkenin çeşitli bölgelerinde, adını sayamadığımız kıymetli tanbur icracıları bu çalgıyı icra etmişler, etmeye de devam edeceklerdir.

Bugün devlet koroları, TRT radyoları ve çeşitli topluluklarda tanbur icra eden değerli genç tanburiler bulunmaktadır. Son dönem önemli tanburilerinden Murat Aydemir' "Türk Müziği Makam Rehberi" adıyla çıkardığı kitabında, makamları tanbur ile tarif etmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

Tanbur, yapısı gereği, Türk makam müziğinin tüm seslerini sap üzerinde görünür hale getiren bir çalgıdır. Bu sebeple, Türk makam müziği perdeleri ilk defa Kantemiroğlu tarafından tanbur üzerinde gösterilmiş, müziğimizin ses sistemi tanbur üzerinde yapılan çalışmalarla ortaya konulmuş ve ana çalgı olarak kabul edilmiştir. Türk makam müziği ve tanbur çalgısının tarihini incelediğimizde, tanburun bu müziğin gelişmesinde büyük katkısı olduğu görülmektedir. On yedinci yüzyıla kadar tanburun çeşitli biçimlerde kullanıldığı görülmüştür. Bu çalgılar, bugünkü tanburun ilkel halleri diyebileceğimiz, bugün kullandığımız tanburun oluşma sürecinde ve Türk makam müziğinin gelişiminde önemli vazife üstlenmiş çalgılardır. Bir Türk çalgısı olan tanbur, Osmanlı Dönemi'nde İstanbul'da oldukça revaçta bir çalgı haline gelmiştir. Bu dönemde, piyano çalmak gibi, tanbur çalmak da adeta bir kültür göstergesi haline gelmiştir. Bu dönemde pek çok tanburi yetişmiş, kazandırdıkları önemli eserlerle Türk makam müziğinin gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Türk makam müziğinin en önemli makamları yine bu dönemlerde icat edilmiştir. Makam icat eden, önemli eserler veren bestekarların tanbur çalmaları dikkat çekicidir. Kantemiroğlu'ndan sonra, Türk makam müziği ses sistemi ve nazariyatının açıklamasını yapan Rauf Yekta; bugün kullandığımız sistemi ve nazariyatını oluşturan H.Sadettin Arel ve Suphi Ezgi de çalışmalarında tanburdan faydalandıklarını belirtmişlerdir. Türk makam müziğinin en önemli kazançlarından biri olan Tanburi Cemil Bey'in tanbur icrası ve ortaya koyduğu yeni üslupla

adeta yeni bir çağ başlamıştır. Bir ekol haline gelen Cemil Bey pek çok müzisyene yol göstermiştir ve göstermeye devam etmektedir.

Üslubu solo icraya dayanan bir müzik türü olan Türk makam müziğinde, solisti en iyi taklit edebilen çalgı olması sebebiyle, tanbur üslubunun, Türk makam müziği üslubunu en iyi ifade eden çalgı olduğu da düşünülmektedir. Türk makam müziği, Türk kültürünün, Türk sanatının önemli bir parçasıdır. Tanbur çalgısı da Türk makam müziğinin gelişme sürecine önemli katkılar sağlamış, Türk kültürünü temsil eden önemli bir çalgıdır. Gelenekten gelen böyle önemli bir çalgının ve icracılarının iyi bilinmesi gerekmektedir. Bunun için yapılan çalışmaların çoğaltılması, küçük yaşlardan itibaren eğitim sistemine dahil edilmesi kültürümüz ve müziğimiz açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Aksüt, S., (1994). Tanbur Metodu. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Aksüt, S., (2004). Kişisel Görüşmei. Mart 2004, İstanbul.
- Arel, H.S., (1948). "Tanbur" Musiki Mecmuası. Yıl:1, Sayı:4, İstanbul.
- Aayangil, R., (2017). Klasik Kavramının Türk Makam Müziği Konuları ve Çalgılarına Uyarlanması Sorunu. İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, ss:19-27.
- D'erlanger, B.R., (1930). La Musique Arabe Farabi "Kitab al-Musiki, C1, Librairie Orientaliste Paul Geunthner. Paris (H. Saadettin Arel Kütüphanesi).
- Farmer, H.G., (1941). "Davul, Mizmar, Miz'af, Tanbur, Rebap" İslam Ansiklopedisi. İslam Alemi Coğrafya, Etnografya ve Bibliyografya Lugati, 699, İstanbul.
- Gazimihal, M.R., (1975). Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız. Ankara Üniversitesi Yayınları Ankara.
- Maxim, M., (2002). Dimitrie Cantemir. Türk İslam Ansiklopedisi, 322, İstanbul.
- Özalp, M.N., (1986). Türk Musikisi Tarihi. TRT Müzik Dairesi Başkanlığı. Cilt: 2, Ankara.
- Özcan, N., (2003). "Tambur" Türk İslam Ansiklopedisi. 375, 447, 469, İstanbul.
- Özcan Çetinkaya, N.Y., (2006). Türk İslam Ansiklopedisi. ss:260, İstanbul.
- Sarı, A., (2012). Türk Müziği Çalgıları. Nota Yayıncılık, İstanbul.